

ח'אן גוב יוסף (בערבית ג'וב יוסוף)

חאן גוב יוסף הינו אחד מהחאנים השמורים ביותר מבין החאנים שניצבו לאורך דרכי ארץ ישראל. החאן נבנה על צומת דרכים היסטורי, על אם הדרך מארץ ישראל לסוריה. דרכי רוחב חיברו את הצומת לצפת ולאזור צפון הכנרת. אף שהחאן מצוי מאות מטרים מצומת עמיעד הוא חבוי מהעין בין המטעים של קיבוץ עמיעד.

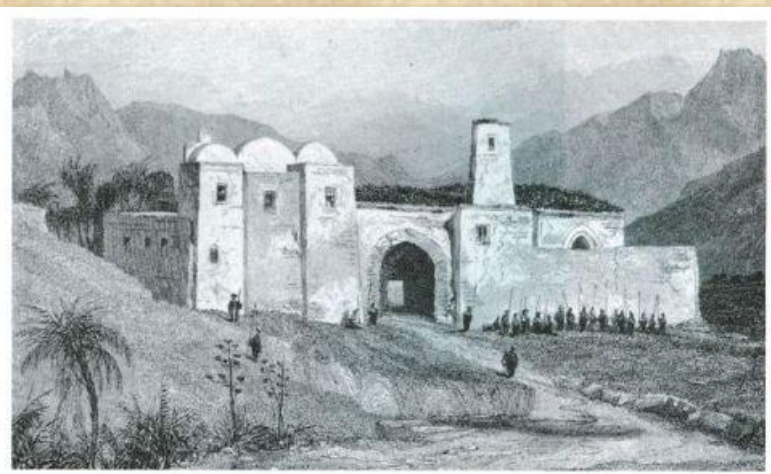
החאן נבנה בימי השלטון הממלוכי על פי עדותו של ג'אן אדורנו (Jean Adorno) משנת 1470: "...עזבנו בשעות הצהריים את הכנרת והגענו באותו ערב לעיר בצלע ההר Jebehosep התאכסנו מחוץ לעיר, במרחק מטווחי אבן ממנה, בפונדק יפה, בנוי אבני שיש, שנבנה לא מזמן. בדרך, סמוך לשער של הפונדק, נמצא המעיין, כלומר, הבאר העמוקה של השומרונים, שהיא הבאר של יעקב, ששם אישה שומרנית אחת נתנה לשתות לאדוננו, ישו. המים מצוינים והבאר מדופנת ועשויה בשיש מלוטש, ושפת הבאר מקושטת להפליא משיש מגולף... המאורים (המוסלמים) מעריצים באר זו, אותה הם חושבים לקדושה, ולא מרשים לנוצרים להתקרב אליה. אנחנו הלכנו לשם בלילה בשקט ובקושי הצלחנו לשכור את צימאוננו במים אלה, שאותם שתינו ביראת קודש והם היו מצוינים. באותה עיירה נמצא הקבר של האב יוסף, שעצמותיו – כפי שהוא הורה – הועברו ממצרים לארץ ישראל". אך ג'וב יוסוף ידוע בהיסטוריה כבר מהמאה ה-10 לספירה כבור מים שזוהה על פי המסורת המוסלמית עם המקום אליו הושלך יוסוף על פי המסורת המקראית, בראשית ל"ז: וַיִּלְךָ יוֹסֵף אַחֵר אֶחָיו, וַיִּמְצָאם בְּדֶתָן. יח וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ, מִרְחֹק; וַיְבֹטְרֵם יַקְרֵב אֲלֵיהֶם, וַיִּתְנַפְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ. יט וַיֹּאמְרוּ, אִישׁ אֶל-אָחִיו: הֲנֵה, בָּעַל הַחַלְמוֹת הַלְזָה--בָּא. כ וַעֲתָה לָכוּ וַנְהַרְגֵהוּ, וְנִשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת, וְאָמְרָנוּ, חַיָּה רָעָה אֶכְלָתָהּ; וְנִרְאָה, מִה-יְהִי חַלְמָתוֹ. כא וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן, וַיִּצְלָהוּ מֵיָדָם; וַיֹּאמֶר, לֹא נִכְנְוּ נַפְשׁ. כב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן, אֵל-תִּשְׁפְּכוּ-דָם--הֲשַׁלְּכוּ אֹתוֹ אֶל-הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר, וַיָּד אֶל-תִּשְׁלַחוּ-בּוֹ: לְמַעַן, הֲצִיל אֹתוֹ מֵיָדָם, לְהַשִּׁיבוֹ, אֶל-אֲבִיו. כג וַיְהִי, כַּאֲשֶׁר-בָּא יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו; וַיִּפְשִׁטוּ אֶת-יוֹסֵף אֶת-כְּתָנָתוֹ, אֶת-כְּתָנֵת הַפְּסִים אֲשֶׁר עָלָיו. כד וַיִּקְחֵהוּ--וַיִּשְׁלַכּוּ אֹתוֹ, הַבְּרָה; וַהֲבֹר רַק, אֵין בּוֹ מַיִם.

מסיבות שאינן ברורות החליטו בעלי המסורת לזהות את הבור האמור בגליל ולא בסמוך לדותן שבצפון השומרון. על פי המקורות ההיסטוריים הבור המזוהה עם יוסף שימש כבור מים אשר סיפק מים לעוברים בדרך ולבהמות המשא שלהם.

מעל הבור נבנה מבנה המושתת על ארבע

אומנות ובראשו כיפה. המקום הפך כה מקודש עד שבמהלך התקופה העות'מאנית הוקם מסגד בסמוך לו.

בשנת 1812 ביקר במקום הנוסע האירופאי בורקהרט וכך הוא תיאר את החאן: "...אין ח'אן לנוסעים בצפת ולא היה לי מכתב הפנייה כלשהו. לכן נאלצתי ללון באכסניה ציבורית. עזבנו את העיר מוקדם בבוקר וירדנו לצדי ההרים בכיוון האגם. הקרקע ברובה אינה מעובדת וללא עצים. לאחר שעתים ורבע הגענו לח'אן גוב יוסוף, הוא ח'אן באר יוסף, הנמצא בעמק צר. הח'אן נהרס במהירות. לידו יש בריכה

ציור של החאן בידי דיויד רוברטס בשנת 1837

גדולה. פה מראים את הבאר שאליה הושלך יוסף על ידי אחיו. היא נמצאת בחצר קטנה לצדי הח'אן, כשלושה רגל קוטר ולפחות שלושים רגל עומקה, ונאמר לי כי תחתיתה חצובה בסלע. הקירות בנויים באבן, ככל שיכולתי לראות. המים לעולם אינם אוזלים, וקשה, על כן, להאמין, כי זו הבאר שאליה הושלך יוסף.

תגליות ארכיאולוגיה לכל

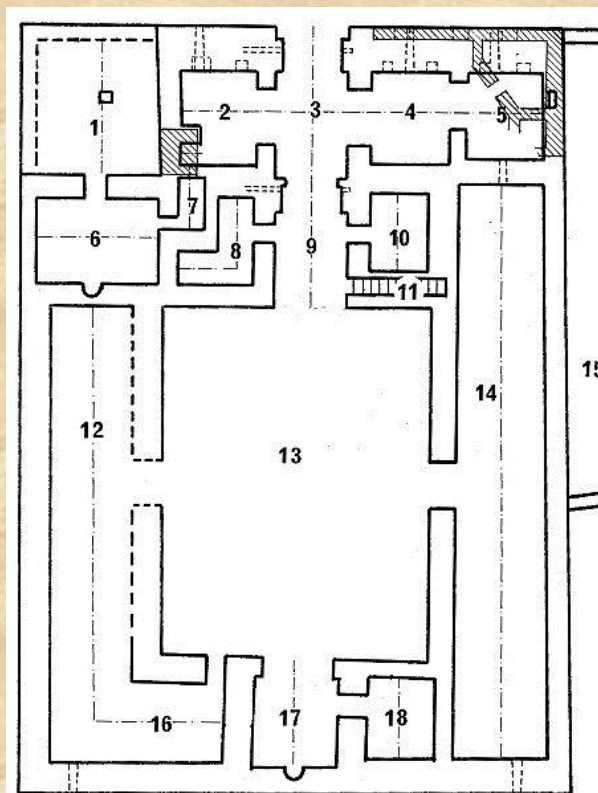
מיסודו של מכון ישראלי לארכיאולוגיה (ניה)

ויזירת קשר: 08-6611330

רוב ההרים באזור מכוסים באבנים שחורות, אך עיקר הסלע הוא גירי. אנשי הסביבה מייחסים זאת לדמעות יעקב, בזמן שחיפש את בנו, שהפכו את האבנים הלבנות לשחורות, והם קוראים לאבנים בשם "דמעות יעקב". באר יוסף נשמרת ביראת כבוד על ידי הטורקים הדואגים לאחזקתה, וכן על ידי הנוצרים. לטורקים מקום תפילה קטן לידה, ונוסעים עוברים במקום לעיתים רחוקות מבלי לומר תפילות כלשהן לכבוד יוסף. הח'אן הוא על הדרך הגדולה מעכו לדמשק, ומיושב על ידי כתריסר חיילים מוגרבים עם משפחותיהם, המעבדות את השדות בסביבה...".

הח'אן נחשב קטן יחסית ביחס לחאנים שנבנו לאורך דרכי הארץ. מידותיו: 47 X 34 מטרים ובמרכזו חצר קטורה שמידותיה: 22 X 16 מטרים. הכניסה לח'אן הינה דרך שער מוגן היטב וממנו עובר מסדרון המוביל לחצר המרכזית. האגף הצפוני של הח'אן, במרכזו נמצא השער, הינו דו-קומתי בעוד שיתר צלעות המבנה חד קומתיות. נראה שהאגף הצפוני נבנה בכמה שלבים תוך שהוא הורחב צפונה. האגפים המערבי והמזרחי של המבנה הינם אולמות צרים וארוכים. רוחבם 6 מטרים, אורכו של האולם המזרחי 35 מטרים ואילו האולם המערבי באורך 28 מטרים. האגף הדרומי כולל שני חדרים קטנים יחסית המחוברים זה לזה. בחדר הממוקם על

תכנית הח'אן מתוך ספרו של גבריאל כהנר

ציר האורך

של הח'אן ישנו מחרב (גומחת תפילה) הפונה דרומה לכיוון מכה ולפיכך יש להניח שהמקום שימש לתפילה של באי הח'אן.

החלל הצפוני-מערבי של הח'אן הינו מאגר מים בנוי ובחלקו התחתון חצוב בסלע. הבור משתרע על חלל של 8 X 8 מטרים, הוא במצב השתמרות לא טוב, אבל ניתן להתרשם מאיכות הבנייה שלו. קירותיו מטויחים ומעליו הותקנה תקרה שנבנתה מלוחות בזלת על גבי

קשתות אבן. התקרה מנעה אידוי של

כיפת בור יוסף ניבטת מחלון מגדל הח'אן

גרם המדרגות לגג הח'אן

המים וזיהום שלהם. עומקו של בור המים לא ברור לחלוטין, אך ניתן להעריך שהקיבולת שלו הייתה למעלה מ-130 קוב מים. בהתייחס לכך שצריכת המים בחברות מסורתיות הייתה צנועה מאוד, בור כזה היה יכול לספק את צרכי המים של

תגליות ארכיאולוגיה לכל

מסודו של מכון ישראלי לארכיאולוגיה ועיד

ליצירת קשר: 08-6611330

אורחי החאן למשך החודשים הראשונים של הקיץ. בחודשי החורף הבור התמלא ממי הגשמים באופן תדיר. הגישה לבור המים הייתה אך ורק מתוך החאן וכנראה דרך חדר שנמצא מזרוב לבור וגם בו ישנה גומחת תפילה הפונה דרומה.

בקצה מסדרון הכניסה לחאן, ממש לפני הכניסה לחצר, ישנו גרם מדרגות הפונה מזרחה ועולה לקומה השנייה של האגף הצפוני ולגגות החאן. בקומה השנייה היה מגדל שמירה וממנו תצפית היקפית מרשימה.

על פי המקורות ההיסטוריים החאן עובר הליך של הזנחה מזה למעלה ממאתיים שנה. המקום נטוש ואינו מתוחזק על ידי גורם מקומי או ממלכתי. הקרקע בתחומה נמצא החאן בבעלות המדינה ומנוהלת על ידי רשות מקרקעי ישראל. לפני שנים אחדות ניסה מכון ישראלי לארכיאולוגיה (ע"ר) לעניין גורמי תיירות שונים

האגף הדרומי מימין וחצר החאן

שער החאן באגף הצפוני. מבט דרומה לכיוון החצר

באפשרות לשקם את החאן ולהפעילו כמלון בוטיק. הכוונה הייתה להכשיר את החללים של החאן כמרחבים ציבוריים הפתוחים לקהל הרחב ואילו את חדרי המלון לבנות בסמוך לחאן בסגנון אדריכלי שיתאים למראה המקורי של החאן.

מקורות לעיון:

גבריאל כהנר 1995. חורבת גוב יוסף. הוצאת ספרים אריאל

משה שרון 1982. תולדות הח'אנים בארץ ישראל. מקורם, ראשית התפתחותם ואופיים. בתוך: שילר, אלי (עורך) *הר תבור* וסביבתו. קרדום 20: 109-116

הסקירה לעיל הוכנה על ידי תגליות - מיסודו של מכון ישראלי לארכיאולוגיה (ע"ר) כל הזכויות שמורות © אין לשכפל, להעתיק, לתרגם, לצלם, להקליט או להעלות למאגר מידע ללא אישור בכתב מנציג מוסמך של תגליות.